

ПСИХОДИНАМІЧНА ПАРАДІГМА

Міністерство освіти і науки України
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

**НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА НАПН
УКРАЇНИ ТАМАРИ ЯЦЕНКО**

Дніпро – 2019

УДК 159,9 (075,8)

Я. 92

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від 30 серпня 2018 року)

Рецензент:

І. Бондар – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Заслужений працівник освіти України.

С. М. Симоненко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукова школа академіка НАПН України Тамари Яценко: колективна монографія / за заг. ред. акад. Т. С. Яценко. – Дніпро : Інновація, 2019. – 350 с.

ISBN 978 - 966 - 8676 - 51 - 3

Монографія представляє науково-практичні здобутки колективу учених, дослідників та практиків у галузі глибинної психології, наукові пошуки яких об'єднані психодинамічною парадигмою, започаткованою сорокаріччя тому академіком НАПН України Т. С. Яценко. Робота презентує теоретичні основи, що базуються на практичних здобутках методу активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), впровадження якого в освітніх закладах України санкціоновано МОН України (з 2004 року «Галузевим стандартом...»). Основні напрями науково-практичних пошуків Т. С. Яценко та її послідовників створили передумови для адекватного формування та розуміння методології, практики та прикладних аспектів психодинамічної парадигми. Монографія представляє як проблеми глибинного пізнання психіки, так і відповіді на них у теоретичному та прикладному аспектах. Зміст втілює відгуки учасників (про результативність АСПП) та визначних вчених про розвиток психодинамічного напрямку України. Робота презентує можливості психодинамічної теорії глибинного пізнання психіки в практиці підготовки майбутніх психологів.

Адресовано викладачам психології, студентам, аспірантам, психологам-практикам та небайдужим до психоаналітичного розуміння психіки та її пізнання за умов процесуальної діагностики в нерозривній єдності з корекцією.

ISBN 978 - 966 - 8676 - 51 - 3

УДК 159,9 (075,8)

Я. 92

© Т. С. Яценко, 2019

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
РОЗДІЛ I СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ.....	14
Тамара Семенівна Яценко – непересічна особистість. Фрагменти життя та професійно-наукове становлення	14
Яценко Т. С., Андрущенко В. П.	Філософія і психологія психодинамічного пізнання 24
Яценко Т. С.	Актуальні проблеми глибинного пізнання психіки 40
Яценко Т. С.	«Принцип додатковості» та «імпліцитний порядок» як провідні категорії глибинного пізнання психіки 58
Галушко Л. Я., Манжара С. О., Некрут Т. В., Соболева О. М.	Внесок психодинамічної парадигми у психологічну науку 67
Педченко О. В.	Теоретичний і практичний внесок Т. С. Яценко у становлення глибинної психокорекції в Україні 71
Глузман О. В.	Наукова діяльність академіка НАПН України Т. С. Яценко в Кримському гуманітарному університеті 91
Вступні статті В. П. Андрущенка до праць Т. С. Яценко.....	101
Стасько О. Г.	Наукова школа академіка НАПН України Т. С. Яценко 112
НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ Т. С. ЯЦЕНКО ОЧИМА НАУКОВЦІВ ТА ПРАКТИКІВ.....	126
Висловлювання українських учених у контексті ювілею	126
Відгуки учасників глибинного пізнання щодо результативності АСПП	149
РОЗДІЛ II ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	159
Біла О. А., Галушко Л. Я., Манжара С. О., Педченко О. В.	Розвиток психодинамічної теорії в єдності з діагностико-корекційною практикою 159
Амурова Я. В.	Глибинне пізнання архетипної символіки в малюнках тату..... 168
Амурова Я. В., Біла О. А.	Феномен вини та його архаїчна сутність 174
Бабенко К. А.	Особливості символізації змісту несвідомого 184
Білуха Т. І.	Засоби виховного впливу як складова професійного становлення психолога 191
Богдан Т. В.	Особливості внутрішніх суперечностей особистості та їхній вплив на професійне становлення студентів – майбутніх психологів 197
Бондаревська Л. Л.	Феномен значущих переживань у контексті психодинамічної теорії 203
Галушко Л. Я.	Виявлення фіксацій у мотиваційно-глибинному пізнанні психіки суб'єкта у процесі АСПП 208

Горобець Т. В.	Структурно-динамічний аспект розуміння психічних захистів та їхніх соціально-перцептивних викривлень	221
Дметерко Н. В.	Розвиток рефлексивного мислення майбутніх психологів-практиків методами глибинної психокорекції	228
Драгола Л. В.	Психодинамічний підхід до метафоричності пізнання психічного в його цілісності	234
Дроздова Д. С.	Індивідуальні особливості архетипної символіки: глибинно-психологічний аспект	239
Дударенко І. С., Славінська Т. Б.	Динаміка суджень суб'єкта у розвитку соціально-перцептивного інтелекту	244
Євтушенко І. В.	Архетипна символіка в глибинному пізнанні цілісного змісту психіки	250
Іванова Н. О.	Глибинні чинники мазохізму.....	256
Калашник І. В.	Детермінанти виникнення тенденції до психологічної смерті.....	262
Каткова О. С., Соболева О. М.	Пізнання внутрішніх суперечностей психіки майбутніх психологів у процесі професійної підготовки (рос. мовою).....	268
Педченко О. В.	Глибинно-психологічні витoki релігійної віри у контексті психодинамічної теорії	273
Полянничко О. М.	Проблема пізнання психіки у різноманітних теоретичних підходах і наукових школах (рос. мовою)	278
Святка О. О.	Умовні цінності та їхній взаємозв'язок з психологічними опорами	284
Стасько О. Г.	Феномен умовних цінностей у психодинамічній теорії	290
Сергієнко І. М.	Особливості діалогічної взаємодії у активному соціально-психологічному пізнанні	296
Сіденко Ю. О.	Глибинне пізнання архетипно-перинатальної символіки шляхом аналізу візуалізованої репрезентації психолога	302
Сірик І. В.	Едіпова залежність та її вплив на формування психіки суб'єкта .	309
Туз Л. Г.	Роль інтерпретації у процесі психокорекції.....	314
Усатенко О. М.	Можливості процесуальної супервізії у професійній підготовці майбутніх практичних психологів	320
Франчук О. Ю.	Діалог у глибинній корекції майбутнього психолога	327
Шавровська Н. В.	Пізнання психологічних захистів суб'єкта засобами психоаналізу малюнків	331
ОСНОВНІ ПРАЦІ Т. С. ЯЦЕНКО		340
ЗАМІСТЬ ЗАКЛЮЧНОГО СЛОВА		343
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....		347

Наукова школа академіка НАПН України Т. С. Яценко

Постановка проблеми. Ще сорокаліття тому Т. С. Яценко поставила собі за мету пізнання психіки в її цілісності. На той час вона не могла навіть уявити, що шлях буде таким довгим, проте не самотнім. Разом з Т. С. Яценко завжди є послідовники та аспіранти. Статтю присвячено висвітленню дисертаційних робіт молодих науковців, розмаїття тематики яких нам вдалося структурувати за певними категоріями. Всі дисертації спрямовані на оптимізацію процесу підготовки майбутнього психолога як в особистісному форматі, так і в опануванні інструментарієм професійно-практичної роботи.

Виклад основного матеріалу. Наукова школа академіка НАПН України Т. С. Яценко, що спрямована на пізнання глибинно-психологічних проблем психіки, робить вагомий внесок у розвиток практичної психології та психологічної служби в Україні загалом. Дослідження, що проводяться в межах наукової школи, відзначаються цілісністю і системністю пізнання психічного в його свідомих і несвідомих виявах, дослідженням взаємозв'язків між вказаними сферами, єдністю теорії і практики у пізнанні внутрішніх детермінант поведінки суб'єкта.

межах наукової школи академіка Т. С. Яценко розроблено психодинамічну теорію на засадах групової глибинно-зорієнтованої практики, в основу якої покладено метод групової корекції. Психодинамічна теорія передбачає врахування єдності свідомої і несвідомої сфер психіки, динамічно складний взаємозв'язок між свідомим і несвідомим у суперечливості їхніх тенденцій. Отже, цілісність психічного розуміється

його суперечливій сутності, яка нівелюється суб'єктивною зінтегрованістю психіки, що спирається на відступи від реальності. Проблема нівелювання такого типу викривлень соціально-перцептивної реальності і є предметом досліджень психодинамічного спрямування. Відповідно до такого характеру завдань і був розроблений метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), який ґрунтується на спонтанності й невимушеності поведінки суб'єкта, що й відкриває перспективи пізнання особливості внутрішньої детермінованості психіки.

Окреслені вище позиції знаходять реалізацію в численних напрямках досліджень, що проводяться під керівництвом Т. С. Яценко. У представлених у монографії роботах подається короткий огляд теоретичних засад досліджень академіка НАПН України Т. С. Яценко, а також її учнів та послідовників, дисертаційні роботи яких розширюють знання закономірностей безпосередньої феноменології цілісної психіки суб'єкта.

Схема «Дисертаційні роботи в психодинамічній парадигмі» (рис.) дає змогу мати уявлення про розмаїття змістових аспектів тематики досліджень. Схема подає короткий «орієнтир» на назву дисертаційної роботи та прізвище аспіранта (докторанти позначені *).

схемі (див. рис.) презентовано структуру досліджень згідно з такими категоріями:

1. Методологія глибинного пізнання феноменів психіки.
2. Провідні тенденції психіки.
3. Система психологічних захистів.
4. Особливості символічного об'єктивування психіки.
5. Властивості цілісної психіки.
6. Загальні основи глибинно-психологічної корекції.
7. Прийоми та методи глибинно-психологічного пізнання.
8. Прикладні аспекти психодинамічної теорії.

Рис. Структура семантики досліджень у межах наукової школи Т. С. Яценко

Огляд досліджень наукових послідовників Т. С. Яценко

Окрема група досліджень (див. рис., позиція 1) у межах наукової школи присвячена *глибинно-психологічним феноменам психіки суб'єкта*: агресії (А. Е. Мелоян), умовним цінностям (О. Г. Стасько), значущим переживанням (Л. Л. Бондаревська), дезадаптації (М. М. Кононова), едіповій залежності (І. В. Сірик), цінностям (О. В. Овчаренко), самодепривації (О. Г. Максименко).

дослідженні **А. Е. Мелоян «Глибинно-психологічні витoki агресивності особистості (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання)»** (канд. дис., 2004 р.) використано метод групової психокорекції АСПН із метою пізнання глибинно-психологічних передумов агресії особистості; встановлено інфантильні джерела виявів агресії суб'єкта, їхній зв'язок з об'єктними стосунками; поглиблено поняття агресії через розкриття його глибинно-психологічного змісту та виявлення можливостей упередження агресивних виявів особистості завдяки психокорекції за методом АСПН. Підтверджено, що глибинно зорієнтована групова психокорекція за методом АСПН дає змогу коригувати та нівелювати деструктивні тенденції суб'єкта, пов'язані з інфантильними цінностями, які створюють передумови агресії особистості.

науковій роботі **О. Г. Стасько «Психологічна значущість умовних цінностей та їх вплив на формування ідеалізованого «Я» особистості»** (канд. дис., 2006 р.) у фокусі наукового дослідження – феномен умовних цінностей. Розкрито механізми їхнього формування; здійснено науковий аналіз змісту та глибинно-психологічної сутності умовних цінностей суб'єкта й можливостей їхньої корекції; окреслено детермінанти умовності цінностей; виявлено взаємозалежність між умовними та нормативними цінностями суб'єкта; доведено наявність взаємозв'язку між умовними цінностями, психологічними захистами та об'єктними відношеннями суб'єкта; досліджено особливості впливу умовних цінностей на процес спілкування. Обґрунтовано необхідність здійснення глибинної психокорекції умовних цінностей суб'єкта, доведено результативність методу АСПН у їхній діагностиці та глибинній корекції.

дисертації **Л. Л. Бондаревської «Переживання у структуруванні системних характеристик підсвідомого (на матеріалі АСПН)»** (канд. дис., 2007 р.) розкрито психологічний зміст категорії значущих переживань та виявлено їхню глибинно-психологічну сутність. З'ясовано, що окреслений феномен детермінується як зовнішніми впливами (подією), так і глибинними механізмами психіки, які актуалізуються в синтезі з попереднім досвідом переживань. Поглиблено розуміння умов формування значущих переживань і корекції їхнього впливу на виникнення деструктивних тенденцій поведінки. Обґрунтовано необхідність здійснення глибинної психокорекції впливу значущих переживань на деструктивні тенденції психіки, доведено результативність проходження майбутніми психологами-практиками психокорекції за методом АСПН у контексті виявлення значущих переживань.

дослідженні **М. М. Конової «Глибинні детермінанти психічної дезадаптації суб'єкта (на матеріалі підготовки психологів-практиків)»** (канд. дис., 2009 р.) визначено сутність психоаналітичного розуміння феномену дезадаптації. Досліджено вияви психічної дезадаптованості у процесі глибинної психокорекції. Встановлено, що глибинні детермінанти дезадаптації пов'язані з едіповим періодом розвитку психіки суб'єкта. Розкрито взаємозв'язок психічної дезадаптації з регресивною поведінкою суб'єкта, обґрунтована взаємозалежність внутрішньої суперечності психіки та глибинно-психологічної тенденції до психологічної імпотенції, та смерті; визначено шляхи діагностики та корекції дисфункційних виявів психіки суб'єкта.

науковому проекті **І. В. Сірик «Едіпова залежність та її вплив на формування психіки суб'єкта»** (канд. дис., 2013 р.) розкрито глибинно-психологічні передумови сутності едіпової залежності, її презентованість у міфології, художній

літературі, біографії видатних людей. З'ясовано інтегрованість едіпової залежності із системою психологічних захистів. Доведено взаємозв'язок едіпової залежності із формуванням у суб'єкта тенденцій «до психологічної смерті» та «психологічної імпотенції». Показано як позитивні, так і деструктивні аспекти впливу едіпової залежності на формування психіки. Доведено необхідність здійснення глибинної психокорекції дисфункцій психіки суб'єкта в процесі активного соціально-психологічного пізнання.

Дослідження **О. В. Овчаренко «Цінності як засіб формування психічного (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання)»** (канд. дис., 2013 р.) присвячено вивченню цінностей у контексті їхнього впливу на формування психічного. Виявлено емотивний компонент цінностей, що вказує на їхню глибинну зумовленість. Емпірично доведено причетність цінностей до провідних тенденцій психіки в їхній суперечливій сутності, які пов'язані з енергією лібідо та мортідо. Визначено специфіку вияву цінностей цілісної психіки у спонтанній активності респондента в психокорекційному процесі за методом активного соціально-психологічного пізнання.

дослідженні **О. Г. Максименко «Психологія самодепривації особистісного розвитку суб'єкта»*** (докт. дис., 2017 р.) представлено результати теоретико-емпіричного дослідження сутності, форм вияву, чинників і механізмів самодепривації особистісного розвитку суб'єкта, специфіки, механізмів та умов психологічної корекції

наслідків, забезпечення яких сприятиме особистісному розвитку суб'єкта в бік самоактуалізації. Емпірично досліджено змістово-процесуальні компоненти феномену самодепривації, фактори формування, механізми функціонування та форми вияву в онтогенезі. Обґрунтовано методологічні передумови здійснення корекції виявів самодеприваційних тенденцій особистісного розвитку. Розроблено програму глибинної психокорекції самодепривації особистісного розвитку суб'єкта, відновлення його суб'єктності, доведено ефективність її використання в системі вищої освіти та підвищення кваліфікації практичних психологів.

Низку дисертаційних робіт (див. рис., позиція 2) присвячено *вивченню тенденцій психіки*: «до психологічної смерті» (І. В. Калашник), «до психологічної імпотенції та інфантилізму» (А. С. Нодзельська), «до сили» (Н. В. Сивопляс).

дослідженні **І. В. Калашник «Глибинно-психологічні витoki тенденції особистості “до психологічної смерті”»** (канд. дис., 2008 р.) розкрито сутність феномену психологічної смерті та виявлено його глибинні детермінанти, які пов'язані з травмивним досвідом дитинства. Встановлено взаємозв'язок тенденції до психологічної смерті з психологічними захистами та їхню зумовленість відступами від реальності. Доведено взаємозв'язок тенденції до психологічної смерті з процесом блокування лібідної енергії, що деструктує самосприйняття суб'єкта та його спілкування з навколишніми людьми. Обґрунтовано доцільність проходження майбутніми психологами-практиками психокорекції за методом АСПП у контексті нівелювання тенденції до психологічної смерті та її перенесення на професійну діяльність.

Дисертація **А. С. Нодзельської «Взаємозв'язок інфантилізму з психологічною імпотенцією та їх корекція»** (канд. дис., 2008 р.) доводить, що інфантилізм має глибинно-психологічні джерела та детермінує спілкування, що й знаходить вияв у психологічній імпотенції як фактору дисфункцій психіки. Досліджено особливості виявів інфантилізму та психологічної імпотенції в процесі глибинної психокорекції та виявлено взаємозв'язок між ними. Встановлено вплив інфантилізму та імпотенції на процес спілкування.

науковій роботі **Н. В. Сивопляс «Процес соціальної адаптації суб'єкта в контексті тенденцій: “до психологічної сили” та “до психологічної слабкості”»** (канд. дис., 2010 р.) доводиться, що в психіці суб'єкта діють водночас (на латентному рівні) дві тенденції: «від слабкості до сили» і «від сили до слабкості», що зумовлює ускладнення процесу соціальної адаптації через соціально-перцептивні викривлення.

Доведено, що тенденція «від психологічної слабкості до психологічної сили» є генеральним механізмом психологічних захистів і має вплив на процес суб'єктивної інтеграції психіки на засадах викривлення соціально-перцептивної реальності, що ускладнює процес соціальної адаптації. Досліджено, що глибинно-психологічна корекція (за методом АСПП) сприяє послабленню соціально-перцептивних викривлень та посиленню соціальної адаптованості особистості, що відкриває можливості реалізації тенденції «до сили» на реалістичних засадах, без деструктування її тенденцією «до слабкості».

Окрему групу досліджень (див. рис., позиція 3) становлять роботи, присвячені вивченню *системи психологічних захистів та їхніх форм як от*: психологічні захисти у єдності базових і ситуативних форм (Н. В. Шавровська), заміщення (В. І. Коновальчук), ідентифікація (С. Ш. Раджабова), соціально-перцептивні викривлення реальності (Т. В. Горобець), опори (О. О. Святка).

дослідженні **В. І. Коновальчук «Психологічний зміст механізму заміщення та його врахування у процесі підготовки психологів-практиків»** (канд. дис., 1998 р.) визначено психологічний зміст механізму заміщення, виявлено його системно-інтегративну роль у структурі психічних захистів суб'єкта, що визначає їхню індивідуальну неповторність. Досліджено вплив психічного механізму заміщення на характер професійного становлення психолога-практика та доведено необхідність врахування його під час підготовки майбутніх фахівців у галузі практичної психології. Підтверджено дослідницьку спроможність методу АСПП у діагностуванні механізму заміщення.

дисертації **Н. В. Шавровської «Особливості пізнання психологічних захистів суб'єкта засобами психоаналізу малюнків»** (канд. дис. 2007 р.) виявлено взаємозв'язки системних характеристик психологічних захистів із логікою несвідомого. Вперше у центр уваги наукового дослідження поставлено феномен психологічних захистів як системне утворення, розкрито механізми його формування; здійснено аналіз глибинно-психологічної детермінації психологічних захистів суб'єкта та можливостей їхньої корекції; виявлено взаємозв'язок між психологічними захистами, умовними цінностями та ідеалізованим Я; встановлено, що наслідком дії психологічних захистів є соціально-перцептивні викривлення; доповнено категорію психологічних захистів та уточнено їхні різновиди; розширено уявлення про можливості діагностико-психокорекційної спроможності методу АСПП у пізнанні системних характеристик несвідомої сфери психіки суб'єкта крізь призму феномену психологічних захистів.

дослідженні **С. Ш. Раджабової «Ідентифікація та її вияв в особистісній проблемі суб'єкта»** (канд. дис. 2008 р.) виявлено вплив ідентифікації суб'єкта на формування особистісної проблеми, яка ґрунтується на внутрішній суперечливості психіки. Розкрито особливості впливу та вияву ідентифікації в поведінці суб'єкта; доведено залежність ідентифікації від генерального механізму захисної системи «від слабкості до сили»; розкрито глибинно-психологічний зміст інтеграційної функції ідентифікації. Розширено уявлення про глибинно-психологічну сутність феномену ідентифікації в контексті едіпової залежності суб'єкта та розуміння взаємозв'язку ідентифікації з умовними цінностями та об'єкними стосунками суб'єкта.

науковій роботі **Т. В. Горобець «Соціально-перцептивні викривлення – епіфеномен психологічних захистів»** (канд. дис. 2008 р.) з'ясовано проблему наслідків психологічних захистів у вигляді соціально-перцептивних викривлень. Розкрито психологічний зміст процесу соціально-перцептивних викривлень та виявлено їхню глибинно-психологічну сутність. З'ясовано передумови виникнення соціально-перцептивних викривлень, встановлено їхній зв'язок із системою психологічних захистів, об'єкними стосунками, умовними та інфантильними цінностями суб'єкта. Досліджено взаємозв'язок між суб'єктивною інтеграцією психіки

та її об'єктивною дезінтеграцією, породженою соціально-перцептивними викривленнями.

дослідженні **О. О. Святки** «**Феномен опорів як проблема в глибинно-психологічній груповій корекції**» (канд. дис., 2009 р.) вперше в центр уваги поставлено проблему психологічного опору в його функційних особливостях вияву в глибинно-психологічній груповій корекції; з'ясовано педагогічні аспекти опорів та їхнього вияву у виховній діяльності; встановлено сутність феномену психологічного опору та його взаємодію із витісненням, символізацією та умовними цінностями у внутрішній динаміці психіки; розкрито взаємозв'язки між психологічним опором та системою психологічних захистів; поглиблено особливості вияву опорів та їхнього нівелювання у груповій глибинно-психологічній корекції; описано вияви опору в процесі групової взаємодії та спілкування.

Низку досліджень (див. рис., позиція 4) присвячено *особливостям символічного об'єктивування психіки*: полізначності змісту символіки (П. В. Теслюк), архетипній символіці міфів казок, психомалюнків (І. В. Євтушенко), механізмам символізації змісту несвідомого (К. А. Бабенко), індивідуальним особливостям архетипної символіки (Д. С. Дроздова), особливостям пізнання перинатальної символіки (Ю. О. Сіденко), архетипам (І. В. Євтушенко).

Науковий проект **П. В. Теслюка** «**Полівалентність змісту символіки тематичних психомалюнків (на матеріалі професійної підготовки психологів-практиків)**» (канд. дис., 2000 р.) висвітлює проблему вираження цілісного змісту психіки в єдності свідомого й несвідомого в символічній формі тематичних психомалюнків. Робота розширює уявлення про можливості репрезентації цілісного змісту психіки суб'єкта в символічній формі тематичного психомалюнка; доводить здатність комплексу тематичних психомалюнків виражати системні характеристики несвідомого в символічній формі; обґрунтовує роль несвідомих психічних процесів в зумовленні полівалентності змісту тематичних психомалюнків.

дослідженні **І. В. Євтушенко** «**Роль архетипної символіки у вираженні інтимних почуттів суб'єкта до близьких йому людей**» (на основі дослідження **міфів, казок, психомалюнків**) (канд. дис., 2004 р.) доведено, що архетипна символіка, наявна в міфах, казках, психомалюнках, має індивідуально неповторний зміст, пов'язаний із репрезентацією інтимних почуттів суб'єкта до близьких йому людей, виявлення якого стає можливим у процесі психоаналізу міфів, комплексу тематичних малюнків та казок. У дослідженні доведено, що семантичне навантаження архетипної символіки міфів, казок та психомалюнків має спільні способи вираження інтимних почуттів суб'єкта до близьких людей. Виявлено можливості архетипів у об'єктивуванні неусвідомлюваних змістів психіки, пов'язаних з інфантильним досвідом суб'єкта, зокрема його едіпової залежності та її наслідків: страху, агресії, почуття меншовартості, тенденції до психологічної смерті та імпотенції.

дисертації **К. А. Бабенко** «**Взаємозв'язок механізмів символізації змісту несвідомого**» (канд. дис., 2007 р.) доведено, що механізми символізації змісту несвідомого перебувають у взаємозв'язках, з генеральним механізмом захисної системи «від слабкості до сили». Здійснено класифікацію механізмів символізації змісту несвідомого; доведено наявність взаємозв'язків між механізмами символізації змісту несвідомого і особистісною проблемою суб'єкта; уточнено різновиди механізмів символізації змісту несвідомого; доведено взаємозв'язок механізмів символізації з архетипною символікою; досліджено вияви символізації змісту несвідомого у соціальній поведінці.

науковому дослідженні **Д. С. Дроздової** «**Індивідуальні особливості архетипної символіки (глибинно-психологічний аспект)**» (канд. дис., 2013 р.) розкрито особливості архетипної символіки в її універсальності та індивідуалізованості вияву в спонтанно-візуалізованих засобах самопрезентації в процесі глибинного

пізнання психіки. Об'єктивовано зв'язок архетипу з образом, символом, знаком. З'ясовано інтегрованість архетипу із системою психологічних захистів, механізмами символізації, метафоризації та іншими інстанціями психіки. Доведено спроможність архетипу виражати (візуалізувати) проблеми едіпальної залежності суб'єкта через об'єктивування глибинного змісту психіки в опредметнених формах. Доведено здатність архетипу візуалізувати індивідуальну неповторність психіки особистості. Обґрунтовано позитивний результат проходження суб'єктом діагностико-психокорекційного процесу та пізнання індивідуалізованості архетипної символіки у вияві особистісної проблеми суб'єкта шляхом діалогічної взаємодії з респондентом.

дисертації **Ю. О. Сіденко «Глибинне пізнання перинатальної символіки шляхом аналізу візуалізованої репрезентації майбутнього психолога»** (канд. дис., 2017 р.) презентовано теоретико-методологічні основи глибинного пізнання, яке ґрунтується на спонтанності і невимушеності поведінки, точності процесуальної діагностики, що реалізується в єдності з психокорекцією. Теоретично обґрунтовано та емпірично доведено архетипну сутність перинатальної символіки майбутніх психологів, яка заявляє за себе кризь призму як авторських малюнків (тематика яких не була зорієнтована на відтворення перинатального періоду), так і завдяки вибору репродукцій художніх картин. Авторське зображення перинатальних символів і самоплинний вибір репродукцій художніх полотен (із великої кількості), у яких виявлялися елементи дітородної символіки, слугує натяком на проблеми «перинатального» періоду становлення психіки суб'єкта. Доказовість імперативу дієвості перинатальних чинників об'єктивувалася в діалого-діагностико-корекційному процесі глибинного пізнання психіки. Одним із важливих дисертаційних висновків є те, що перинатальна символіка в її смислових параметрах прямолінійно не представлена свідомості респонденту, що зумовлює необхідність багаторівневого процесуально-глибинного її пізнання.

дослідженні **І. В. Євтушенко «Архетип у глибинному пізнанні цілісної психіки»*** (докт. дис., готується до захисту) доводиться, що архетип пов'язаний із глибинно-психологічним пізнанням усистематизованих характеристик психіки в їхніх суперечливих тенденціях, що презентуються в логіці свідомого і несвідомого. Встановлено, що глибинно-психологічному пізнанню сприяє інтерпретація архетипної символіки в контексті індивідуальної неповторності психіки суб'єкта. Планується встановити, що архетипна символіка має як спільні (колективні), так і індивідуально неповторні характеристики в глибинному пізнанні психіки конкретної особи.

Групу досліджень (див. рис., позиція 5) наукової школи Т. С. Яценко присвячено *властивостям цілісної психіки*: експектації (О. А. Коновалова), внутрішній суперечливості психіки (С. М. Аврамченко), рефлексивному мисленню (Н. В. Дметерко), внутрішній динаміці психіки (С. М. Аврамченко).

дослідженні **О. А. Коновалової «Глибинно-психологічне пізнання феномена експектацій методом активного соціально-психологічного навчання»** (канд. дис., 2001 р.) вперше здійснено порівняльну характеристику феномену експектацій (очікування, прогнозування, передбачення) з іншими психологічними поняттями (апперцепція, антиципація, установка, екстраполяція, інтуїція тощо) та психічними процесами (сприймання, пам'ять, мислення, уява, фантазія тощо). Обґрунтовано провідну роль несвідомої сфери у формуванні системних характеристик експектацій, а також зв'язок експектацій із феноменом психологічних захистів, епіфеноменом яких є відступ від реальності. Чітко показаний взаємозв'язок між характером особистісної проблеми та специфікою невинуватих відривів від реальності: за наявності відриву від реальності порушується сутність експектації, тобто передбачування.

Зокрема, в дослідженні **С. М. Аврамченко «Пізнання внутрішньої суперечливості психіки суб'єкта методом психомалюнка»** (канд. дис., 2004 р.) визначено глибинно-психологічні передумови виникнення внутрішньої суперечливості

психіки суб'єкта. Доведено, що формування внутрішніх суперечностей відбувається під впливом едіпової залежності суб'єкта, яка детермінує розвиток системи психологічних захистів у базових та ситуативних формах їхнього вияву. Підтверджено практичне значення психодинамічної теорії, розробленої академіком НАПН України Т. С. Яценко, корекції внутрішньої суперечливості психіки суб'єкта; виявлено взаємозв'язок внутрішньої суперечливості з базовими формами психологічних захистів суб'єкта.

Докторське дослідження **С. М. Аврамченко «Внутрішня динаміка психіки як цілісності»*** (докт. дис., готується до захисту) покликане по-новому порушити проблему пізнання внутрішньої суперечливості цілісної психіки та розкрити сутність об'єктивної дезінтегрованості психіки. У дослідженні планується з'ясувати глибинно-психологічну сутність внутрішньої динаміки цілісної психіки та шляхів її пізнання. Передбачається здійснити порівняльний аналіз діяльнісного та психодинамічного підходів до розуміння цілісної психіки та проаналізувати фактори оптимізації розвитку цілісної психіки суб'єкта.

науковій роботі **Н. В. Дметерко «Глибинна психокорекція як чинник розвитку рефлексивного мислення психолога-практика»*** (докт. дис., готується до захисту) доводиться, що глибинна корекція, яка спирається на єдність психіки в її свідомих і несвідомих аспектах функціонування, каталізує розвиток рефлексивного мислення. Досліджуються фактори впливу глибинної корекції на розвиток рефлексивного мислення майбутнього психолога-практика. Планується дослідити результативність глибинної психокорекції та сформулювати методичні рекомендації психологам-практикам, зорієнтовані на розширення можливостей розвитку рефлексивного мислення.

дослідженні **О. В. Магдич «Принципи “задоволення” та “реальності” як чинники формування особистості майбутнього психолога-практика»** (канд. дис., готується до захисту) розкриваються функційні особливості глибинно-психологічної суперечливості принципу «задоволення» та «реальності» і механізмів їхнього впливу на професійну адаптацію суб'єкта (на матеріалі групової роботи за методом АСПП із психологами-практиками). На особливу увагу заслуговує застосування методу АСПП із метою оптимізації вказаної суперечності у глибинній організації психіки суб'єкта. Висвітлюється глибинно-психологічна детермінованість психічного розвитку принципами «задоволення» та «реальності». Розкривається проблема адекватного сприймання та взаємодії суб'єкта із соціумом, що насамперед пов'язано з особливостями співвідношення суб'єктивної реальності з її об'єктивно спостережуваними аналогами.

Окрему групу (див. рис., позиція б) досліджень присвячено *загальним основам глибинної психокорекції* (О. Г. Біла, Б. Б. Іваненко, Л. Я. Галушко).

дослідженні **О. Г. Білої «Психокорекційні можливості методу активного соціально-психологічного навчання (на матеріалі підготовки психологів-практиків)»** (канд. дис., 2002 р.) виявлено специфіку АСПН у порівнянні із соціально-психологічним тренінгом (СПТ), розширено погляди на групову динаміку як на фактор глибинно-психологічної психокорекції в контексті дії механізмів позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку. Обґрунтовано необхідність особистісної психокорекції психологів-практиків як необхідної передумови їхньої професійної підготовки.

науковій роботі **Б. Б. Іваненко «Особистісна психокорекція майбутнього практичного психолога засобами активного соціально-психологічного навчання»** (канд. дис., 2005 р.) встановлено стійкий взаємозв'язок особистісної відкоригованості практичного психолога з рівнем його професіоналізму. Досліджено професійні аспекти підготовки практичних психологів та поставлено завдання формування інструментарію професійної роботи. Виявлено труднощі та бар'єри особистісної психокорекції, визначено психологічні характеристики відкоригованої особистості.

дисертаційній роботі **Л. Я. Галушко «Мотиваційно-глибинне пізнання у процесі професійної підготовки психолога»*** (докт. дис., готується до захисту)

розглядається проблема мотивації суб'єкта до особистісного пізнання як передумова професійного становлення майбутнього фахівця. Досліджуються латентні рівні несвідомої мотивації суб'єкта у форматі дуалізму психіки та базально-внутрішньої суперечності «життя – смерть». Зосереджен увагу на вияві природних чинників як позитивної мотивації (до життя), так і негативної (до смерті). Окреслюються ті глибинні чинники мотивів, які зумовлюють у людини імпульсивність психіки та її згортання в самодеприваційних процесах. Акцентовано увагу на едіпальних чинниках, які психодинамічна парадигма виводить за межі класичного психоаналізу. Здійснюються пошук та розробка методів, що актуалізували б внутрішньо-мотиваційні резерви особистісного потенціалу майбутнього психолога.

Доповнює психодинамічну теорію Т. С. Яценко група досліджень (див. рис., позиція 7), присвячених *окремим прийомам групової психокорекції і методам активного соціально-психологічного пізнання*: метод комплексу тематичних психомалюнків (Л. В. Мошенська), методика «казка власного життя» (В. Л. Солодухов), інтерпретація (Л. Г. Туз), супервізія (О. М. Усатенко), засоби арт-терапії (І. О. Чернуха), психодрама (Т. В. Богдан), метафоричність пізнання психічного (Л. В. Драгола), діалог у глибинній корекції (О. Ю. Франчук), опредметнені моделі (М. С. Маїк), діалогічна взаємодія (І. М. Сергієнко).

дослідженні **Л. В. Мошенської «Психоаналітична інтерпретація комплексу тематичних психомалюнків (глибинно-психологічний аспект)»** (канд. дис., 2000 р.) представлено психодіагностичну та психокорекційну спроможність малюнків у випадку їхнього цілісного аналізу. Показано можливості діалогічної взаємодії з автором малюнків і специфіку процесуальної діагностики, якій притаманна багаторівневність та поетапність. Дослідження переконує в дієвості багатьох психоаналітичних феноменів (едіпів комплекс, психологічні захисти, умовні цінності, психологічна імпотенція, тенденція «до психологічної смерті», феномен проєкції, колективне несвідоме та архетип тощо), які розкриваються в подальших дослідженнях послідовників наукової школи Т. С. Яценко.

дисертаційній роботі **В. Л. Солодухова «Метафоричність казки як засіб активного соціально-психологічного навчання»** (канд. дис., 2006 р.) вперше виявлено можливості аналізу метафоричного змісту казки для об'єктивування неусвідомлених змістів психіки, пов'язаних з інфантильним досвідом суб'єкта. Звертається увага на специфіку використання прийому метафоричної казки в комплексі прийомів АСПП, в основі яких лежить метафоричність (робота з іграшкою, робота з предметною моделлю, невербальні прийоми).

дослідженні **Л. Г. Туз «Психоаналітична інтерпретація як засіб корекції поведінки учасників активного соціально-психологічного навчання»**, яке має виразну практичну спрямованість, доведено, що інтерпретація є невіддільним складником процесу глибинно-психологічного пізнання, зорієнтованого на виявлення внутрішніх механізмів цілісної психіки в її спонтанній спрямованості. Виділено загальні характеристики психоаналітичної інтерпретації, а саме: зорієнтованість на дешифрування і переведення змісту несвідомого у площину свідомості; спрямованість на розкриття каузальних аспектів досліджуваних явищ психіки; побудова інтерпретації як узагальнювального компонента довготривалої, багаторівневої діалогічної взаємодії психолога з респондентом; залежність інтерпретації від діагностичної спроможності психолога в одержанні істотного поведінкового матеріалу, що підлягає дешифруванню через виявлення його усистематизованих характеристик як на рівні свідомого, так і на рівні несвідомого. Висвітлено особливості інтерпретації, які задаються психодинамічною теорією та відповідною методологією, що передбачає єдність структурно-семантичного, інструментального (практичного) та енергетичного рівнів

розуміння цілісної психіки у взаємозв'язку її свідомої та несвідомої сфер. На емпіричному матеріалі доведено, що корекційний ефект у групі АСПП досягається за допомогою поглиблення самопізнання суб'єкта, яке стимулюється інтерпретаційним процесом. Констатовано, що інтерпретація сприяє ретроспективному синтезу актуального досвіду суб'єкта з попередніми надбаннями, задає перспективу самопізнання, сприяє аутопсихокорекції на реалістичних засадах. Показано, що інтерпретація не лише несе інформацію, а й відкриває перспективи суб'єкту у здобутті нових рефлексивних особистісно значущих знань, що допомагають у розв'язанні внутрішньої суперечливості психіки. Доведено взаємозв'язок між адекватною, діагностично спроможною інтерпретацією (що базується на професіоналізмі психолога) і результативністю психокорекції.

Дослідження **О. М. Усатенко «Супервізорство у фаховій підготовці психолога-практика»** (канд. дис., 2010 р.) доводить, що ефективність проведення супервізії зумовлено психологічною відкоригованістю як майбутнього психолога, так і супервізора. В дослідженні уточнюється сутність супервізії, визначаються психологічні передумови ефективного супервізорства, професійні та особистісні якості супервізора, розкривається доцільність застосування супервізорства у професійній підготовці психолога-практика, порівнюються особливості індивідуального та групового варіантів супервізорства, очної та заочної форм супервізії. Також акцентовано увагу на дозованості процесу супервізії, багаторівневості, динамічності діагностичних і корекційних впливів у їхній єдності та розумінні латентної сутності, що вимагає опосередкованих форм та методів пізнання.

Дослідження **І. О. Чернухи «Психокорекція особистості засобами арт-терапії»** (канд. дис., 2010 р.) присвячено вивченню можливостей психокорекції суб'єкта засобами арт-терапії. У дисертації доведено, що застосування у психокорекційній практиці методів творчого самовираження можливе за допомогою розпредметнення змісту творчості через її інтерпретацію та осмислення індивідуально неповторного змісту. Дослідження дало змогу виокремити спільні характеристики методів арт-терапії та активного соціально-психологічного пізнання. З'ясовано особливості застосування арт-терапевтичних технік у методі АСПП, які передбачають цілісне пізнання психіки суб'єкта в її свідомих і несвідомих виявах.

дослідженні **Т. В. Богдан «Глибинно-психологічне пізнання психіки методом психодрами»** (канд. дис., 2012 р.) наголошено, що під час роботи в групі АСПП за методом психодрами абсолютизується спонтанність і невимушеність поведінки учасників групової психокорекції, що зумовлює відхід від класичної психодрами. Дослідження переконує в доречності поєднання методу психодрами з іншими методами АСПП – топологічним моделюванням, роботою з неавторським малюнком, предметною моделлю, «казкою власного життя», роботою з іграшкою та психоаналізом комплексу тематичних малюнків.

Дослідження **Л. В. Драголи «Метафоричність у системі глибинного пізнання психічного майбутнім практичним психологом»** (канд. дис., 2013 р.) присвячене метафоричності глибинного пізнання психічного майбутнім практичним психологом, що здійснювалося на емпіричному матеріалі активного соціально-психологічного пізнання. В дисертації розкрито особливості вияву метафоричних образів у спонтанно-візуалізованих засобах самопрезентації та репрезентації особистісного змісту психіки респондента в процесі АСПП. Об'єктивовано взаємозв'язок метафори з образом, символом та архетипом. Доведено, що діагностико-корекційний процес оптимізується за умови використання метафоричних засобів.

дисертації **О. Ю. Франчук «Діалог у глибинній корекції майбутнього психолога»** (канд. дис., 2015 р.) вперше в центр наукового дослідження поставлено значущість діалогу в глибинному пізнанні психіки, що відповідає вимогам процесуальної діагностики в єдності з корекцією; введено принцип «незлиттєвості» та

«нероздільності», який відображає сутність діалогічної взаємодії психолога з респондентом. Доведено необхідність опосередкування глибинного пізнання цілісності психіки візуалізованими самопрезентантами, які набувають ефективності в процесі діалогічного «оживлення», що сприяє трансформації в посередника глибинно-корекційного процесу, націленого на виявлення особистісних проблем майбутніх психологів та їхнього конструктивного розв'язання. Уточнено категорії «діалог» та «діалогічна взаємодія» в контексті глибинно-корекційної практики у її підпорядкованості механізмам позитивної дезінтеграції психіки та вторинної інтеграції на вищому рівні психічного розвитку, специфіку діалогічного забезпечення активного соціально-психологічного пізнання за умов використання опосередкованого опосередкування глибинного пізнання психіки.

дисертації **М. С. Маїк «Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності»** (канд. дис., 2015 р.) обґрунтовано сутність цілісності феномену психіки, що характеризується системністю й невід'ємністю сфер свідомого та несвідомого за їхньої функціональної асиметрії й автономії. Доведено можливості й ефективність застосування моделювання в глибинному пізнанні психіки як форми трансформації опосередкованого презентанта в посередника між функційно несумісними реальностями свідомого і несвідомого в процесі діалогічної взаємодії «психолог – респондент». Підтверджено й обґрунтовано: причетність архетипу до символічної візуалізації психічного й латентно-сислової сутності заданої механізмами символізації (згущення, зміщення, натяк тощо); активність системи психологічних захистів в осуб'єктивуванні процесу експлікативного моделювання психіки, що важливо враховувати у вивченні тих параметрів семантики несвідомого, що недоступні прямолінійному сприйняттю й дослідженню.

науковій розвідці **Сергієнко І. М. «Діалогічна взаємодія як необхідна передумова глибинного пізнання індивідуальної неповторності психіки суб'єкта»** (докт. дис., готується до захисту) визначено поняття «діалогічна взаємодія» у контексті розв'язання завдань надання психологічної допомоги на основі глибинної діагностики і корекції особистості. Зосереджено увагу на методі активного соціально-психологічного пізнання, який застосовується у процесі фахової підготовки практичних психологів. Указано на можливості методу активного соціально-психологічного пізнання в пізнанні діалогічними засобами глибинно-психологічних чинників ставлення суб'єкта до інших людей. Розглянуто принципи оптимальної професійної діалогічної взаємодії в процесі надання психологічної допомоги суб'єктові самопізнання. Визначено етапи пізнання суб'єктом глибинно-психологічних причин порушень діалогу особистості з іншими людьми. Схарактеризовано специфіку застосування діалогу в процесі аналізу психомалюнків і проведення психодрами.

Окрема група досліджень (див. рис., позиція 8) стосується *прикладних аспектів психодинамічної теорії*: педагогічна сфера (О. Г. Солодухова, Т. І. Білуха), сфера спілкування (М. П. Зажирко), проблема відношень у психокорекції (І. М. Сергієнко), глибинно-психологічна робота з підлітками (С. Г. Харенко), глибинні джерела релігійної віри (О. В. Педченко), проєктивні та психоаналітичні методи (Н. В. Гриньова), особистісні суперечності (Т. В. Некрут), мазохізм (Н. О. Іванова).

Зокрема, в дослідженні **О. Г. Солодухової «Психологія становлення особистості молодого вчителя в процесі професійної адаптації»*** (докт. дис. 1998 р.) доведено, що успішність професійної адаптації молодого вчителя залежить від рівня сформованості системи ставлень до себе, до інших та до педагогічної діяльності, від особливостей колективу школи та керівництва нею. Також з'ясовано, що професійна адаптація стає уможливленою за умови наявності в молодих педагогів особистісних деструкцій і проблем, пов'язаних із несвідомою сферою їхньої психіки. Доведено положення про те, що умовами забезпечення показників професійної адаптації є гармонізація особистісних якостей молодих учителів, чому сприяють методи групової

психокорекції. З'ясовано, що процес професійної адаптації оптимізується за умов використання групових психокорекційних методів, зокрема активного соціально-психологічного пізнання.

дослідженні **Зажирка М. П.** «Глибинно-психологічні передумови активізації процесу спілкування (акмеологічний підхід)» (канд. дис., 1998 р.) розкрито зв'язок акмеології з практичною психологією, виявлено зв'язок несвідомих характеристик психіки з особистісним та професійним вдосконаленням суб'єкта в напрямі досягнення «акме». Встановлено, що розширення сфери несвідомого за допомогою методу АСПП сприяє зростанню енергетичного потенціалу суб'єкта, його психологічної сили, що знаходить вираження в досягненні ним «акме» в професійній діяльності.

дослідженні **І. М. Сергієнко** «Глибинно-психологічні передумови ставлення суб'єкта до інших людей (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання)» (канд. дис., 2004 р.) уточнено поняття «ставлення» як ставлення суб'єкта до інших людей та внутрішньоособистісної багаторівневої системи, що має зовнішній вияв в особливостях комунікативних дій особи, які підлягають індивідуальним закономірностям. Висвітлено психокорекційні можливості активного соціально-психологічного навчання в дослідженні глибинно-психологічних передумов дисфункцій у ставленні суб'єкта до інших людей. Доведено, що глибинно-психологічні чинники, пов'язані із системними характеристиками несвідомої сфери суб'єкта, впливають на його ставлення до інших людей. Уперше здійснено порівняльний аналіз різновидів психологічного тренінгу з метою виявлення психодіагностичних та психокорекційних можливостей у сфері оптимізації ставлення особи до оточення. Розширено погляди на чинники, що впливають на формування ставлення суб'єкта до людей у контексті пізнання глибинно-психологічних феноменів, детермінованих життєвим досвідом конкретного суб'єкта.

науковій роботі **Т. І. Білухи** «Розвиток особистості майбутнього психолога-практика засобами корекційно-виховного впливу» (канд. дис., 2006 р.) розкрито взаємозв'язки між виховним і психокорекційним процесами фахового становлення майбутнього спеціаліста в галузі практичної психології. Доведено, що корекція та виховання мають спільні характеристики, що й зумовлюють можливості їхньої інтеграції. Обґрунтовано теоретичні та методичні засади реалізації корекційно-виховних засобів, які сприяють розвитку особистості майбутніх психологів-практиків; з'ясовано спільні і відмінні характеристики процесів виховання та психокорекції. Обґрунтовано, що поєднання психокорекційного підходу та спонтанної творчості студентів у процесі виховних заходів сприяє особистісному розвитку майбутнього психолога-практика.

Дослідження **С. Г. Харенка** «Психологічні особливості та корекція емоційних станів підлітків засобами активного соціально-психологічного навчання» (канд. дис., 2008 р.) обґрунтовує впровадження методу АСПП у роботу з підлітками в школі, показує специфіку його втілення в роботу з педагогами, вихователями, дирекцією школи, а також із батьками. Показано негативні наслідки едіпального періоду розвитку

його вияв у емоційному неблагополуччі підлітків. Доводиться, що метод АСПП спроможний оптимізувати психіку підлітка і його взаємини із вчителями, батьками; підвищує адаптивність підлітка до соціуму, допомагає у виборі професії та нівелює деструктивні наслідки критичного періоду розвитку.

Наукова робота **О. В. Педченко** «Глибинно-психологічна сутність релігійної віри» (канд. дис., 2011 р.) доводить взаємозв'язок релігійної віри із глибинною сутністю психіки суб'єкта. Представлені підходи до розв'язання цієї проблеми через глибинну психокорекцію з метою упередження негативних наслідків фанатичної віри, яка породжує такі вияви, як психологічне імпотування і тенденцію «до психологічної смерті». Доводиться, що психокорекційна робота за методом АСПП сприяє пізнанню суб'єктом інфантильних джерел віри, пізнанню несвідомих тенденцій, що зумовлюють

«використання» віри з метою власної психотерапії (що деструктує стосунки з навколишніми) та дає змогу нівелювати особистісну проблематику, що сприятиме підвищенню соціально-перцептивної компетентності та гармонізації стосунків із довкіллям.

дисертації **Н. В. Гриньової «Проективно-тестові та психоаналітичні підходи використання малюнку в діагностико-корекційному процесі»** (канд. дис., 2013 р.) представлено теоретичні та практичні аспекти застосування проективно-тестових методик для вивчення особистості та психоаналітичного підходу до малюнка; обґрунтовано, що проективно-тестовий підхід до нього не дає змоги вивчати цілісність системності несвідомої сфери психіки суб'єкта, а стандартизована інтерпретація унеможлиблює пізнання індивідуальної неповторності особистісної проблематики.

дисертації **Т. В. Некрут «Глибинне пізнання особистісних суперечностей студентів з обмеженими функціональними можливостями»** (канд. дис., 2016 р.) презентовано теоретико-методологічні основи глибинного пізнання, що ґрунтується на точності процесуальної діагностики, що реалізується в єдності з психокорекцією. Теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено наявність провідної детермінанти особистісних суперечностей – базально-внутрішнього конфлікту, який задає енергетичне спрямування психіки (життя ↔ смерть), що пов'язано з енергією лібідо (життя, любов) та мортідо (руйнація). Доведено, що у свідомості суб'єкта більшою мірою представлені лібідні порухи активності через співвіднесеність їх з інстинктом самозбереження відповідно до вимог соціуму та цензорського контролю Супер-Его. Констатовано, що на рівні глибинних процесів наявна безконтрольність свідомістю тенденції «до смерті», що апіорі створює передумови поглиблення небажаних наслідків фізичного травматизму осіб з ОФМ.

Дисертація **А. М. Камінської «Особливості використання художніх творів у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта»** (канд. дис., 2016 р.) побудована на теоретико-методологічних засадах психодинамічної парадигми і відповідному методі активного соціально-психологічного пізнання із застосуванням репродукцій художніх творів як способу візуалізованої репрезентації психіки. У роботі підтверджено й обґрунтовано спільність архетипної символіки, психомалюнків і неавторських малюнків. Розкрито механізми, за якими відбувається трансформація репродукції художнього полотна у психомалюнок через його «оживлення» в діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

Дослідження **Н. О. Іванової «Психодіагностика мазохізму в глибинному пізнанні психіки суб'єкта»** (канд. дис., 2018 р.) виконане у психодинамічній парадигмі, що синтезує психоаналітичний, феноменологічний, гуманістичний та інші підходи до пізнання психіки. У роботі доведено, що мазохізм є значущим сам по собі як страждання, при цьому стушовується його джерело, яке може й не мати відношення до лібідно-еротичних аспектів життєдіяльності. Це руйнівний потяг, що стимулюється мортідною енергією та задається безособовою (безадресною) силою. Об'єктивовано зв'язок мазохізму з едіпальною залежністю суб'єкта. Досліджено, що для мазохізму характерними є придушення інстинкту самозбереження, домінування принципу задоволення над принципом реальності, пріоритет внутрішніх чинників над зовнішніми, що пояснює віднесення цього феномена до регресивних, неадаптивних форм поведінки. Перспективи наукових досліджень убачаються в подальшому вивченні представленості мазохізму в художніх творах, суспільних течіях, архетипних можливостях візуалізації латентних рівнів психіки в малюнках.

Окреслено перспективи наступних дисертаційних робіт аспірантів, що наразі навчаються в аспірантурі ЧНУ імені Б. Хмельницького:

Актуальність дослідження **С. О. Манжари «Глибинне пізнання дуалізму психіки особистості»** зумовлена важливістю розуміння подвійної природи психічного (свідоме – несвідоме) у його цілісності та відсутності в літературі комплексного

аналізу феномену «дуалізм психіки». В дослідженні планується зосередити увагу на категоріях: базальний конфлікт «життя – смерть»; динаміка протилежностей; цілісність психіки; парадоксальний дуалізм; латентний дуалізм почуттів.

Об'єктом дисертації **Я. В. Амурової «Особливості відображення феномену вини в малюнках тату»** є глибинно-психологічний смисл феномену вини майбутніх психологів у процесі активного соціально-психологічного пізнання. В роботі планується розкрити глибинні чинники феномену вини у процесі психоаналізу візуалізованих тату-репрезентантів майбутніх психологів, а також довести, що татуванням майбутніх психологів у їхній семантиці характерна причетність сюжету до вираження тенденції «до психологічної смерті», самопокарання, самодепривації тощо. Це може завадити майбутньому психологу набувати і засвоювати теоретичні та практичні фахові знання у їхній зорієнтованості на інтереси іншої людини.

Дисертаційна робота **І. О. Сергатової «Психокорекційний потенціал методів глибинного пізнання особистості»** розкриває зміст методів АСПП та особливості їхнього впливу на психіку особистості. Методи психокорекції передбачають наближення до психіки кожної людини з метою розкриття особистісного потенціалу, розвитку соціально-перцептивного інтелекту, що зумовлює її цілісний характер.

дослідженні **О. А. Білої «Архетипність процесу візуалізації психіки суб'єкта глибинного пізнання»** планується довести, що архетип є причетним до формування тенденцій психіки, що можуть об'єктивуватися в опредметнених формах. Архетип візуалізовано презентує психіку під впливом глибинних цінностей. Тому використання діагностично-корекційному процесі опредметнених метафорично-образних та символічних засобів активізує механізми переносу, проекції, ідентифікації, заміщення, що узагальнено презентують логічну впорядкованість несвідомого.

Монографія
за загальною редакцією Тамари Яценко

**НАУКОВА ШКОЛА
АКАДЕМІКА НАПН УКРАЇНИ
ТАМАРИ ЯЦЕНКО**

Комп'ютерна верстка та дизайн Н. О. Іванова, Ю. О. Сіденко
Художнє оформлення і редагування С. О. Манжара
Коректор Л. Г. Туз

На обкладинці використана ілюстрація:
Володимир Куш «Укриття від життєвих штормів»
(Vladimir Kush «Shelter from the storms of life»)

*Відгук на посібник надсилайте
на електронну пошту: yacenkots@gmail.com*

*Відповідальний за випуск В. Л. Головань
Технічний редактор О. Ю. Кременна*

Підписано до друку 12.12.2018 р. Формат 60x84/8. Папір офісний. Гарнітура Cambria. Ум. др. арк. 39,45. Обл.-вид. арк. 41,05 Наклад 500 прим. Зам. № 1421. Віддруковано з оригіналів.

Видавництво «Інновація» 49006, м. Дніпро, вул. В. Антоновича, 70 Свідоцтво про внесення до Державного Реєстру ДК № 1761 від 22.04.2004 р.

e-mail: gallereyaplust@gmail.com